

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО СИНТАКСИСУ В РАННІЙ ПРОЗІ РОБЕРТА ВАЛЬЗЕРА

Яремко Мар'яна Володимирівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри німецької філології

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: 0000-0002-6545-9854

Статтю присвячено дослідженню художнього синтаксису ранньої прози Роберта Вальзера. На матеріалі романів «Родина Таннер», «Помічник» та «Якоб фон Гунтен», що належать до берлінського періоду творчості автора (1905–1913), розглянуто синтаксичні засоби, які зумовлюють надмірно розгорнутий характер художнього мовлення та формують індивідуальну манеру письма Вальзера.

Лінгвостилістичний аналіз тексту романів засвідчив, що розповідний принцип «поетичної балаканини» реалізується у мовленнєвій мікроструктурі тексту шляхом нагромадження різнорівневих мовних одиниць і визначає індивідуально-авторську специфіку синтаксичної організації художнього тексту.

Простежено на синтаксичному рівні особливості функціонування мовних засобів у формуванні композиційно-мовленнєвої форми «опису» в романі «Родина Таннер», персоніфікованого образу в романі «Помічник» та щоденникової оповіді в романі «Якоб фон Гунтен».

Встановлено, що ускладнення синтаксичної структури тексту романів виникає внаслідок нагромадження лексико-граматичних фігур повтору й перелічення, використання атрибутивних конструкцій, засобів метафоризації мовлення (персоніфікація, алегорія, гротеск), заперечення висловлювання та його подальшого спростування, а також організації текстових фрагментів на основі синтаксичних фігур паралелізму й періоду.

Проаналізовано, що багатокомпонентні складні речення з різними видами синтаксичного зв'язку, полісиндетон, період та синтаксичний паралелізм визначають ритміко-інтонаційну організацію художнього тексту, впливають на темп нарації та надають мовленню експресивності.

З'ясовано, що багатокомпонентність складних синтаксичних конструкцій зумовлює синтаксичну надмірність художнього мовлення Вальзера, яка увиразнює процес текстотворення, уповільнює розгортання сюжетної лінії та призводить до фрагментарності нарративної організації тексту.

Ключові слова: художній синтаксис, розповідний принцип «поетичної балаканини», синтаксична надмірність, багатокомпонентні конструкції, паралелізм, період, Роберт Вальзер.

Yaremko Maryana. Stylistic features of literary syntax in Robert Walser's early prose

*The paper is devoted to the study of literary syntax in the early prose of Robert Walser. Drawing on the novels *The Tanners*, *The Assistant*, and *Jakob von Gunten*, which belong to the Berlin period of the author's creative activity (1905–1913), the article examines syntactic devices that account for the excessively expanded nature of literary discourse and shape Walser's individual manner of writing.*

The linguostylistic analysis of the novels demonstrates that the narrative principle of “poetic chatter” is realized at the microstructural level of the text through the accumulation of multilevel linguistic units and determines the author-specific features of the syntactic organization of the literary text.

*At the syntactic level, the study traces the functioning of linguistic means in the formation of the compositional–discursive form of “description” in *The Tanners*, the personified image in *The Assistant*, and the diary-like narrative in *Jakob von Gunten*.*

The analysis establishes that the increasing complexity of syntactic structure in these novels results from the frequent use of lexico-grammatical figures such as repetition and enumeration, the extensive deployment of attributive constructions, means of metaphorization (personification, allegory, and the grotesque), strategies of statement negation followed by subsequent correction or refutation, as well as the organization of textual

segments through syntactic parallelism and periodic sentence structure.

It is shown that multiclausal complex sentences with different types of syntactic relations, together with polysyndeton, periodic constructions, and syntactic parallelism, play a crucial role in shaping the rhythmic and intonational structure of the literary text, affecting narrative tempo and enhancing expressive potential.

The study concludes that the multiclausal character of Walser's complex syntactic constructions gives rise to syntactic redundancy, which foregrounds the process of textual production, slows the progression of the narrative line, and contributes to the fragmentary organization of the narrative discourse.

Key words: *literary syntax, the narrative principle of "poetic chatter", syntactic redundancy, multiclausal constructions, syntactic parallelism, periodic sentence, Robert Walser.*

У межах лінгвостилістичних досліджень індивідуально-авторського стилю чи літературного напряму художньому синтаксису та принципам його організації присвячено праці І. Дегтярьової, С. Єрмоленко, А. Загнітка, Н. Кондратенко, Н. Сологуб, Г.-В. Еромса, У. Фікс. Саме на синтаксичному рівні художнього тексту реалізуються експресивні, ритміко-інтонаційні та прагматичні параметри мовлення, які формують семантичну цілісність та стилеві особливості авторської манери письма.

Науковий інтерес до досліджень синтаксичної структури модерністської та постмодерністської прози в українській (І. Дегтярьова, Н. Кондратенко, А. Тепшич, О. Уколова) та зарубіжній літературі (О. Станіслав, Г. Матковська) зумовлено насамперед експериментальним характером художнього письма та стилістичними інноваціями, що призводять до функціонування в тексті двох взаємопротилежних синтаксичних принципів, які Н. Кондратенко визначає як «синтаксичну надмірність» та «синтаксичну компресію» [1, с. 210].

У цьому контексті особливої уваги заслуговує рання проза швейцарського письменника Роберта Вальзера (1878–1956), модерна поетика якої досліджується у германістиці у працях С. Андрес, Д. Борхмера, Є. Гобуса, Й. Гревена, Д. Гренц, Р. Зорга, Й. Штреліса та ін. Німецькі літературознавці (С. Андрес, Д. Гренц, Й. Штреліс) звертають увагу на багатослівність художнього мовлення Вальзера як стилістичну особливість його індивідуальної манери письма, проте не розглядають її функціонування з позиції лінгвостилістики. В українській германістиці художня проза Р. Вальзера все ще залишається не досить дослідженою.

Мета статті – визначити синтаксичні засоби, які формують індивідуально-авторську специфіку художнього мовлення в ранній прозі Роберта Вальзера. Матеріалом

дослідження слугує текст романів «Родина Таннер», «Помічник» та «Якоб фон Гунтен», які становлять ранню прозу автора.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: 1) з'ясувати поняття та функціонування розповідного принципу «поетичної балаканини» у ранній прозі Р. Вальзера; 2) дослідити особливості синтаксичної організації тексту у трьох ранніх романах автора; 3) виокремити домінантні синтаксичні засоби, що призводять до надмірно розгорнутого мовлення; 4) охарактеризувати індивідуально-авторські синтаксичні принципи художнього мовлення; 5) визначити стилістичні функції багатокомпонентних конструкцій, полісиндетону і періоду у синтаксичній структурі та ритміко-інтонаційній організації тексту романів.

Об'єкт дослідження – художнє мовлення ранньої прози Р. Вальзера, а предмет дослідження – синтаксичні засоби його організації в тексті.

У дослідженні застосовуються методи лінгвостилістичного та контекстуально-інтерпретаційного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Написані у Берліні романи «Родина Таннер» (1907), «Помічник» (1908) та «Якоб фон Гунтен» (1909) належать до раннього періоду творчості швейцарського письменника Роберта Вальзера (1878–1956) та свідчать про експериментальний характер його письма, що виявляється не лише у структурно-композиційній побудові текстів, але й у специфіці їхньої мовної організації. Характерні для берлінських романів монологічність та багатослівність мовлення були часто об'єктом критики тогочасних рецензентів та не сприяли формуванню широкого читацького й наукового інтересу за життя автора. Так, сучасник Р. Вальзера – німецький філософ та літературний критик Вальтер Бенямін звертає увагу на те, що процес письма є важливішим, ніж розгортання сюжетної лінії та розвиток

характеру головного героя в тексті, і вперше порівнює вальзерівський стиль із «балаканиною» (die Geschwätzigkeit) [2, S. 327]. У подальших дослідженнях літературної спадщини Вальзера, що розвинулися після появи в 1960-х роках багатотомного зібрання його творів за редакцією Й. Гревена, упродовжене В. Беньяміном поняття «балаканина» зазнає теоретичного переосмислення [3, S. 7]. Аналізуючи наративну структуру та поетику романів Р. Вальзера, Й. Штреліс та С. Андрес виокремлюють розповідний принцип «поетичної балаканини» (die poetische Geschwätzigkeit) як індивідуально-авторську манеру письма [4, S. 14; 5, S. 8].

З огляду на лінгвостилістичний аналіз ранньої прози Р. Вальзера розповідний принцип «поетичної балаканини» впливає не лише на наративну організацію тексту, але й реалізується у мовленнєвій мікроструктурі романів шляхом нагромадження різнорівневих мовних одиниць. Розглянемо, які саме засоби переважають на синтаксичному рівні тексту берлінських романів та призводять до надмірно розгорнутого мовлення.

У трьох романах Вальзера спостерігаємо використання лексико-граматичних фігур повтору та перелічення, які ускладнюють синтаксичну структуру тексту.

Наприклад, на фігурі перелічення побудована наведена нижче композиційно-мовленнєва форма «опис», яка за своїм об'ємом та інформативністю становить своєрідний мікротекст у тексті роману:

“Ein **Bett** stand in der Ecke und in der andern ein **Piano**, dazwischen ein **altes Sofa** mit *geblühtem* Tuchüberzug, ein genügend **großer Tisch** davor, **Stühle** daneben (1); und dann befand sich im Zimmer noch ein **Waschtisch**, ein *kleiner* **Schreibtisch** mit Schreibunterlage und **Büchergestell**, das vollbesetzt mit Büchern war (2), eine *kleine umgestürzte* **Kiste** am Boden, mit *weichem* Tuch überzogen zum Sitzen und Lesen (3), da manchmal beim Lesen das Bedürfnis entstand (4), nahe am Boden zu sein und sich orientalisches vorzukommen (5), weiter ein **Nähtischchen** mit Nähkörbchen, in denen sich all das *wunderliche* Zeug befand (6), das einem Mädchen mit *häuslichen* Sitten unentbehrlich ist (7), ein *runder merkwürdiger* **Stein** mit Poststempel und Marke versehen (8), ein **Vogel**, ein **Haufen Briefe** und **Ansichtskarten** und an der Wand ein **Horn**

zum Blasen, ein **Becher** zum Trinken, ein **Stock** mit einem *großen* Haken, ein **Rucksack** mit Feldflasche und eine **Schwanzfeder** von einem Falken (1)” [6, S. 144–145].

У цьому фрагменті тексту зображення інтер'єру складається із дев'ятнадцяти перелічуваних однорідних членів речення, на основі яких утворюється складна синтаксична конструкція із сурядним і підрядним зв'язками. Компоненти сурядного речення (1), з'єднані сполучником “und”, значні за обсягом і відділяються одне від одного крапкою з комою. Перелічення іменників дає можливість ускладнити другий компонент складносурядного речення підрядними означальними реченнями (2); (6); (7) та підрядним причини (4). Окрім позначених курсивом конкретизуючих епітетів, синтаксична структура речення розгортається за допомогою відокремлених поширених означень, виражених дієприкметником (3); (8), що акцентують увагу та поглиблюють зміст в означувальному сегменті. Для конкретизації перелічуваних елементів використовується інфінітивний атрибут (das Infinitiv-Attribut) (5), а також такі моделі субстантивних атрибутів (das substantivische Attribut), як: Substantiv+Präposition+Substantiv (*ein Sofa mit Tuchüberzug; ein Schreibtisch mit Schreibunterlage; eine Kiste am Boden; eine Kiste zum Sitzen und Lesen; ein Nähtischchen mit Nähkörbchen; ein Horn zum Blasen, ein Becher zum Trinken, ein Stock mit einem Haken, ein Rucksack mit Feldflasche; eine Schwanzfeder von einem Falken*), Substantiv+Adverb (*ein Tisch davor; Stühle daneben*) та Substantiv+Substantiv (*ein Haufen Briefe und Ansichtskarten*). Такий спосіб побудови композиційно-мовленнєвої форми «опису» слугує не конкретизації зображуваної картини, а «калейдоскопічному» наведенню предметів інтер'єру [4, S. 15]. Використання різноманітних атрибутивних моделей призводить до семантичної насиченості перелічуваних елементів та істотного розширення синтаксичної конструкції. Атрибути збагачують мовлення роману й емоційно увиразнюють його, проте зображення в тексті «безкінечного плюралістичного мовного процесу», викликане кількістю перелічуваних іменників і варіативністю атрибутивних моделей, водночас надає розповіді монотонного характеру та уповільнює безпосередній розвиток сюжетної лінії [7, S. 38].

Підсилення висловлювання художніми означеннями прикметникового чи дієприкметникового типу знаходимо також і в романі «Помічник». З метою іронізації марнотратного способу життя інженера-винахідника Тоблера та зображення його поступового фінансового краху у тексті використовуються такі засоби метафоричності, як персоніфікація, алегоричність та гротескна деформація, нагнітання яких надає мовленню орнаментального характеру:

“Zu Hause *hatte* inzwischen *die Sorge* um die täglichen Lebensbedürfnisse *angefangen, leise an die Fensterscheiben zu klopfen, eine Gardine hochzuheben, um gemütlich in das Interieur der Toblerschen Familie blicken zu können, an der Tür zu stehen, um jemand, der vorüberging, an das Gefühl der Unsicherheit zu erinnern. Die Sorge interessierte sich jetzt schon ein bißchen mehr als im Sommer.* Sie stund einstweilen da und prüfte das Terrain, im übrigen verhielt sie sich still. *Es genügte ihr, daß man manchmal ihre Anwesenheit empfand, sie war höflich und vorsichtig.* Eine Türschwelle, ein Fenstergesims, ein Plätzchen auf dem Dach oder unter dem Eßtisch, diese Orte schienen ihr vollkommen zu passen” [8, S. 164].

Зображення фінансового краху сім'ї у цьому фрагменті перетворюється на гнітючу картину шляхом персоніфікації відчуття «тривоги» (“*die Sorge*”), яка «*тихо стукає у віконні шибки*», «*заглядає в інтер'єр*» вілли Абендштерн або «*стоїть біля дверей, щоб нагадати кожному, хто проходить, про відчуття неспокою*». У домі Тоблера «*тривога*» поводить «*ввічливо та обережно*», хоча «*її тиха присутність деколи відчувається*». Виразність цього персоніфікованого образу твориться не лише переліченням дієслів, які властиві людині, але й нагромадженням однорідних синтаксичних конструкцій, побудованих на синтаксичному паралелізмі. Така синтаксично розгорнута персоніфікація уповільнює темп нарації та підсилює іронічний натяк на невідворотність банкрутства Тоблера.

Структурно-інтонаційні особливості синтаксичної фігури періоду надають зображенню в тексті романів певного стилістичного звучання:

“Und Tage gab es, echt herbstliche, *weder schöne noch wüste, weder besonders freundliche, noch besonders trübe, weder sonnige, noch dunkle Tage, sondern solche, die*

ganz gleichmäßig licht und dunkel blieben von Morgens bis Abends, wo vier Uhr nachmittags dasselbe Weltbild bot wie elf Uhr vormittags, wo alles ruhig und mattgolden und ein bißchen betrübt da lag, wo die Farben still in sich selber zurücktraten, gleichsam für sich sorgenvoll träumend (1). Solche Tage, wie liebte sie Joseph (2)” [8, S. 178].

У наведеному фрагменті тексту засновок (1) періоду ускладнюється переліченням однорідних членів речення з використанням парного сполучника “*weder ... noch*” та повторення однорідних підрядних частин із сполучним словом “*wo*”, побудованих на лексико-синтаксичній фігурі паралелізму. Ритмічний малюнок засновку підсилює релятивізацію висловлювання шляхом називання думки та її одночасного заперечення. Лако-нічність висновку (2) періоду контрастує на тлі попередньої багатокомпонентної конструкції та відтворює емоційний хід думок Йозефа.

Розповідний принцип «поетичної балаканини» впливає на синтаксичну організацію тексту, характерною ознакою якої є багатокомпонентність. На основі багатокомпонентності проаналізованих синтаксичних структур виокремлюємо «синтаксичну надмірність» художнього мовлення Вальзера, поняття якої визначаємо за Н. Кондратенко як «наявність у тексті ускладнених конструкцій, багатокомпонентних предикативних одиниць, нагромадження сурядних і підрядних синтаксичних рядів, тобто тяжіння до створення структурно нечленованого, цілісного текстового утворення з невираженими межами» [1, с. 210].

Використання багатокомпонентних складних речень із різними видами зв'язку сприяє відтворенню процесу мислення та одночасного занотовування думок, що особливо виразно простежується у щоденниковому романі «Якоб фон Гунтен»:

“Emporkömmlinge sind *Herren, und solch einem Herrn, einem vielleicht etwas protzigen Herrn, werde ich Abkömmling, oder was ich sonst bin, dienen, und ehrenhaft dienen, treu, verlässlich, fest, ganz gedankenlos, ganz unerpicht auf persönliche Vorteile, denn nur so, nämlich ganz anständig, werde ich überhaupt jemandem dienen können, und jetzt merke ich, daß ich Verwandtes mit Kraus habe, und ich schäme mich beinahe ein wenig*” [9, S. 117].

Уривчастий характер мовлення, що є ознакою поданої синтаксичної конструкції, реалізується за допомогою багаторазового використання таких лексичних одиниць, як “*Herr*”, “*dienen werden*”, “*ganz*” та єднального сполучника “*und*”, який творить полісиндетонічний зв’язок, надає протяжності висловлюванню та уповільнює його. Окрім того, кожен повторювальний елемент доповнюється додатковими компонентами: “*Herren – solch einem Herrn – einem vielleicht etwas protzigen Herrn*”. Головна увага зосереджується на дієслові “*dienen*”. Спершу використовується прислівник “*ehrenhaft*”, тоді в приєднувальній конструкції за допомогою перелічення наводяться лексичні одиниці, серед яких такі синонімічні семантичні відношення: “*treu – verlässlich – fest*”, “*ganz gedankenlos – ganz unerpicht auf persönliche Vorteile*”.

Аналіз мовної сторони цієї синтаксичної конструкції засвідчує невідповідний, спонтанний характер висловлюваної думки. Повтори виконують функцію заповнення пауз, спричинених схвильованістю оповідача, а також відтворюють складний процес передачі внутрішнього мовлення на письмі. Водночас використання тавтологічних синонімічних елементів і повторів відволікають увагу від змісту висловлювання, зосереджую-

чись на добиранні потрібного слова. Багаторазове називання одного й того ж перериває мовлення та творить у результаті фрагментарність оповіді, яка необхідна для стилізації щоденникового мовлення в романі.

Висновки. На основі лінгвостилістичного аналізу трьох берлінських романів Р. Вальзера з’ясовано, що розповідний принцип «поетичної балаканини» призводить до ускладнення синтаксичної структури тексту шляхом: 1) нагромадження мовних одиниць за допомогою лексико-граматичних фігур повтору та перелічення; 2) надмірного використання прикметників і дієприкметників перед означуваним словом; 3) метафоризації мовлення; 4) заперечення висловлювання та його подальшого спростування; 5) організації текстового фрагмента на основі синтаксичних фігур паралелізму та періоду. Синтаксична надмірність художнього мовлення Вальзера виникає внаслідок багатокомпонентності синтаксису. Аналіз багатокомпонентних складних речень із різними видами зв’язку засвідчив, що їхня стилістична функція полягає у відтворенні процесу мовленнєвого розгортання в художньому тексті, а в окремих випадках – у фрагментації висловлювання, що створює ефект спонтанності та безпосередності мовлення.

Література:

1. Кондратенко Н.В. Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 320 с.
2. Benjamin W. Robert Walser. *Gesammelte Schriften* / hrsg. v. R. Tiedemann u. H. Schweppenhäuser. Frankfurt a. M. : Suhrkamp, 1977. Bd. 2. S. 324–328.
3. Borchmeyer D. Vorwort. *Robert Walser und die moderne Poetik* / hrsg. v. D. Borchmeyer. Frankfurt a. M. : Suhrkamp, 1999. S. 7–10.
4. Strelis J. Die verschwiegene Dichtung: Reden, Schweigen, Verstummen im Werk Robert Walsers. Frankfurt a. M. [u.a.]: Lang, 1991. 163 S.
5. Andres S. Robert Walsers arabeskes Schreiben. Göttingen : Cuvillier, 1997. 182 S.
6. Walser R. Geschwister Tanner. Zürich [u. a.] : Suhrkamp, 1986. 380 S.
7. Grenz D. Die Romane Robert Walsers: Weltbezug und Wirklichkeitsdarstellung. München : Fink, 1974. 232 S.
8. Walser R. Der Gehülfe. Zürich [u. a.] : Suhrkamp, 1992. 294 S.
9. Walser R. Jakob von Gunten: ein Tagebuch. Zürich [u. a.] : Suhrkamp, 1985. 182 S.

References:

1. Kondratenko, N.V. (2012). Syntaksys ukrainskoho modernistskoho i postmodernistskoho khudozhnoho diskursu [Syntax of Ukrainian modernist and postmodernist literary discourse]. Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].
2. Benjamin, W. (1977). Robert Walser. In R. Tiedemann & H. Schweppenhäuser (Eds.), *Gesammelte Schriften* (S. 324–328). Frankfurt a. M.: Suhrkamp.
3. Borchmeyer, D. (1999). Vorwort. In D. Borchmeyer (Eds.), *Robert Walser und die moderne Poetik* (S. 7–10). Frankfurt a. M.: Suhrkamp.

4. Strelis, J. (1991). *Die verschwiegene Dichtung: Reden, Schweigen, Verstummen im Werk Robert Walsers*. Frankfurt a. M. [u.a.]: Lang.
5. Andres, S. (1997). *Robert Walsers arabeskes Schreiben*. Göttingen: Cuvillier.
6. Walser, R. (1986). *Geschwister Tanner*. Zürich [u. a.]: Suhrkamp.
7. Grenz, D. (1974). *Die Romane Robert Walsers: Weltbezug und Wirklichkeitsdarstellung*. München: Fink.
8. Walser, R. (1992). *Der Gehülfe*. Zürich [u. a.]: Suhrkamp.
9. Walser, R. (1985). *Jakob von Gunten: ein Tagebuch*. Zürich [u. a.]: Suhrkamp.

Дата першого надходження статті до видання: 16.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 09.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026